

"גדר מזה וגדר מזה" (כב, כד)

רש"י מבאר: סתם גדר של אבנים הוא. למה אנו צריכים לדעת ממה עשויה הגדר, ולמה רש"י היה צריך להזכיר שהגדר שבה התחכך בלעם הייתה עשויה מאבנים? אלא בלעם היה מזרעו של לבן. ויעקב ולבן כרתו ברית ביניהם בגדר של אבנים ככתוב בבראשית: "ויאמר לבן ליעקב... עד הגל הזה... אם אני לא אעבור אליך את הגל הזה", והנה, בלעם שהוא מזרעו, עבר את גל האבנים כדי לפרוע בעם ישראל ולקללם, והתורה אומרת "יד העדים תהיה בו בראשונה", שהעדים הם שמענישים ראשונה את החוטא? לכן דווקא האבנים באו להתנקם בבלעם שהפר את הברית, ולכן גם נלחץ אל קיר האבנים ההוא.

תולדות יצחק

א נקודל'ה

"בעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל א-ל" (כג, כג)

אמר פעם הרוז'ינר "בעת" - בכל עת ומצב, שנמצא בו האדם, צריך יעקב וישראל, להגיד לעצמו, "מה פעל אל", - מדוע עשה זאת השי"ת, ואם הוא רואה שטוב לו, אזי ישתדל להיטיב את דרכו. כדי שיהיה ראוי לקבל את הטוב שנתן לו השם, אבל גם אם רע לאדם, אזי שלא יתרעם ויגיד לעצמו, "מה פעל אל" - למה ה' העניש אותי, הלא הוא טוב ומטיב, אלא יגיד לעצמו שבוודאי הוא זה שגרם לזה לקרות בגלל מעשיו.

הרוז'ינר

"לא הביט אוון ביעקב" (כג, כא)

אם הקב"ה עושה את עצמו לפעמים כאילו הוא לא רואה את החטא שבישראל, על אחת כמה וכמה שבשר ודם, שיכול לטעות ולדמיין כאילו האדם חוטא, ולאמיתו של דבר הוא לא חטא כלל, ודאי וודאי שעליו להתנהג בדרך של "לא הביט אוון ביעקב".

הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיצ'וב

"ויקם בלעם בבקר ויחבש את אתונו" (כב, כא)

אומר רש"י, שהקדוש ברוך הוא אמר לבלעם: "רשע, כבר קדמך אברהם אביהם, שנאמר 'וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמורו'". וקשה למה הקב"ה היה צריך להראות לבלעם שיש דמיון בין המעשה שלו לשל אברהם אבינו, מה רצה הקב"ה ללמדו בזה? התשובה היא שה' רצה לומר לו בזה: אינך הראשון, שבגדל חשקו ורצונו לעשות את אשר בלבו, השכים בבוקר וחבש את בהמתו בעצמו, כדי להזדרז לצאת לדרך, שכן כבר קדמך בזה אברהם, אלא שבעוד שאברהם הזדרז לעשות את רצוני, ולשחוט את בנו כפי שציוויתיו, הרי אתה הזדרזת לעשות נגד רצוני, ולקלל את בני. והנה, היה לך ללמוד מכך קל וחומר, אם אברהם שביקש לקיים את רצוני, לא הועילה לו השכמתו בבקר, שהרי מנעתי ממנו לשחוט את בנו, קל וחומר, אתה שמבקש לעשות כנגד רצוני, לא תועיל לך השכמתך, ולא תוכל לבצע את זממך.

זר זהב

"ויגר מואב מפני העם מאד כי רב הוא" (כב, ג)

לכאורה היה צריך להיות כתוב בלשון רבים: "כי רבים הם". אלא, אפשר לבאר על פי מאמר חז"ל שאין ישראל נגאלין עד שיהיו כולן אגודה אחת, ואמרו במדרש, משל לחבילה של קנים, שאם יפרידו כל קנה וקנה בפני עצמו, בקלות אפשר לשבור כל אחד, אבל אם מתאגדים באגודה אחת, אי אפשר לשבור אפילו לא אחד מהם. וכך גם מצאנו בתורה, שכל מקום שהיו כלל ישראל באחדות, השתמש הכתוב בלשון יחיד, בעת שהגיעו להר סיני נאמר: "ויוחן שם ישראל נגד ההר", ופירש"י "ויוחן" כאיש אחד בלב אחד. זו הייתה סיבת חששם של מואב: "ויגר מואב מפני העם כי רב הוא", היינו, על אף שהם רבים, מכל מקום הם בבחינת "כי רב הוא" מאוגדים ומאוחדים כאיש אחד, ואז אין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם.

ישמח משה

הגיליון לזכות ולבריאות אדונינו מורינו
ורבנו ר' ישכר דוב בן מרים שליט"א

"וישלח מלאכים אל בלעם... הנה עם יצא ממצרים, הנה כיסה את עין הארץ" (כב,ה)

אפשר לבאר את הפסוק על פי המדרש בפר' שמות, שבלעם היה מיועצי פרעה, והוא זה שיעץ לו לגזור על ישראל את הגזירה, "כל הבן היילוד היאורה תשליכוהו". וזהו ביאור הפסוק כאן אצלנו, "הנה עם יצא ממצרים", למרות מה שיעצת לפרעה, שחשבת בזה להשמידם, ולא עלה בידך, ולא עוד אלא גם "הנה כיסה את עין הארץ" ופרו ורבו יותר ממה שהיו בתחילה, ונמצא א"כ שעצתך לא הועילה כלל. ולכן איני מבקש ממך עצות, אלא רק קללה בלבד.

מבחר הפנינים

"וירא בלק" (כב, ב)

שאל פעם החפץ חיים למה מתחילת הפרשה, ועד שחזרו בלעם ובלק למקומם, אין שום הפסק של פרשה פתוחה או של פרשה סתומה, והכל נכתב ברצף אחד? והסביר זאת על פי מה שכתב רש"י בתחלת פרשת "ויקרא", שההפסקות בין דברי ה' השונים שנאמרו למשה, באו כדי לתת רווח להתבונן בין פרשה לפרשה ובין עניין לעניין – להתבונן מה אפשר ללמד מהכתוב בכל פרשה ופרשה. אולם בלעם, על אף שקיבל נבואות חשובות, לא השכיל להתבונן בהן, ולקחת מהן מוסר, ולא למד מהן כלום, ואם כך, הרי שעבורו היו הרווחים מיותרים.

חפץ חיים

"כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל קל" (כג,כג)

שר אחד אנטישמי אמר פעם להגאון ר' יצחק מוואלאזין ז"ל. שלו היה יכול לדבר, עם יוצר האדם. היה שואל אותן, למה ברא לשווא את העם העברי. הגאון הנ"ל ענהו בשחוק קל. ואמר, בדברך מצאתי נחמה, כי שונאנו בלעם אמר, אשר "לא נחש ביעקב, ולא קסם בישראל, כלומר שום נחש וקסם, לא יועיל להאביד את עם ישראל, וכאשר בוא תבוא העת, וזה "כעת", ששונאי ישראל יאמרו "ליעקב ולישראל מה פעל אל". למה ברא ד' את עם ישראל, אל ידמו השונאים שהם יצליחו לאבד את ישראל, אלא אדרבה אז "עם כלביא יקום, וכארי יתנשא" (כג"ד), אז יושע יהודה, וישראל ישכון לבטח, ובוא יבוא גואלנו משיח צדקנו.

ליקוטי בתר ליקוטי

"ויפתח ד' את פי האתון ותאמר לבלעם מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלש רגלים" (כב,יע)

אומר ה'כלי יקר' כך שכל תכלית הנס הייתה כדי להראות לבלעם, כי הוא דומה לחמור זה שאין מטבעו לדבר, ולכבודו של ישראל לבד, פתח ד' פיו, וכן פתח ד' את פיו בנבואה, לכבודו של ישראל, ושלא יאמרו האומות, אילו היו לנו נביאים, היינו חוזרים למוטב.

כלי יקר

אזיס ווארט

"אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור

את פי ד' אלקי לעשות קטנה או גדולה" (כב,יח)

אומר רש"י, מלא ביתו כסף וזהב, למדנו שנפשו רחבה, ומחמד ממון אחרים, ולכאורה קצת קשה איך רש"י מבין מזה שהוא חמד ממון, אדרבה הלא הוא אמר בדיוק את ההפך, שאפילו עבור כסף וזהב, לא יעבור את פי ה', אלא הכוונה היא כך: הלא בלק לא הבטיח בכלל ממון לבלעם, הבטחתו הייתה רק, 'כי כבד אכבדך', וברגע שהשיב לו בלעם, אם יתן לי בלק וכו' כסף וזהב, דבר שלא הזכיר בלק בכלל, משמע מזה, אשר בלעם חמד ממון של אחרים.

תורה תמימה

"וילכו זקני מואב וזקני מדין וקסמים בידם" (כב, ז)

אומר רש"י: קסם זה נטלו בידם זקני מדין: אמרו, אם יבוא עימנו בלעם בפעם הזאת – יש בו ממש. ואם ידחה אותנו – אין בו תועלת. לפיכך כאשר אמר להם לינו פה הלילה, אמרו: אין בו תקוה". מבאר הגאון מוילנא שרש"י בלשונו החדה היטיב לדייק כחוט השערה את מהלך הדברים: משה רבינו כשרצה לדבר עם השכינה, היה מדבר עמה ללא הכנה, אבל היה צריך להתעכב מעט, כמו שאמר משה לטמאים לנפש שבאו לשאלו בקשר להקרבת קרבן פסח, "עמדו (המתינו קמעא) ואשמעה מה יצווה ה'". זה מה שהתכוונו זקני מדין: אם יבוא עימנו בפעם הזאת, ללא שהיות, נדע שיש בו ממש, כי הוא גדול אפילו יותר ממה שרבינו והוא יוכל לו. אם ידחנו כמו משה, אין בו תועלת שכן הוא שקול בדיוק כמשה ולא יוכל לגבור עליו בקלות, אבל תקוה עדיין יש. לפיכך, כאשר אמר לינו פה הלילה, כלומר התעכבו פה זמן רב, אמרו, אין בו תקוה כלל היות ודרגתו פחותה מדרגת משה. !

הגאון מוילנא

יש שלושה פרשיות בתורה שיש בשמם את האות "ק", והם קרח, חוקת ובלק, האות 'ק' מרמז על קדושה, אצל קרח האות 'ק' היתה בתחילה, משום שבהתחלה הוא היה קדוש ולאחמ"כ הוא נפל, בפרשת חוקת האות 'ק' נמצאת באמצע כי הפרה אדומה מטהר טמאים ומטמא טהורים, אבל אצל בלק האות 'ק' היא רשומה בסוף כי הקדושה אצלו היתה בצד ובסוף ולא עיקרית.

מפי השמועה

"אולי אוכל נכה בו ואגרשנו מן הארץ" (כב,ו)

נכה בו - את פשוטי העם, ואגרשנו - את הגדולים.

ספרים

"ויגר מואב מפני העם... ויקץ מואב מפני בני ישראל"

(כב,ג)

למה בתחילה כתוב ש"ויגר מפני העם" ולאחריו "מפני בני ישראל"? אלא מואב פחד מ"העם" - מפשוטי העם שהם עובדים את הקב"ה ביראה - וכשיהודים עובדים את ה' ביראה - אזי נופל מורא גם על הגויים, אך "ויקץ" - הוא נגעל "מפני בני ישראל" - ישראל זה מדריגה יותר גבוהה וזה כבר עבודת ה' מתוך אהבה, וכיהודים עובדים את ה' מתוך אהבה - אזי הקב"ה יורד ומרעיף עליהם אהבה עד אין גבול ומאהבה הזאת - בלק נגעל שלא יכל לשאת זאת.

נועם אלימלך

"לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלוקיו עמו"

דוע שכאשר אדם רוצה לעיין בספר, חייב הוא להחזיקו במרחק מסוים מעיניו, מפני שאם יתן את הספר סמוך לעיניו ממש - לא יצליח לקרוא את הכתוב בו. וזהו פירוש הפסוק "לא הביט און ביעקב" - הקב"ה אינו מסתכל בעוונותיהם של ישראל, והסיבה לכך היא כי "ה' אלקיו עמו" - בגלל שהקב"ה קרוב מאד לעם ישראל, ומחמת קרבתו הגדולה אינו יכול כביכול לראות את חטאיהם.

מהרש"ם מברעזען

"אפס קצהו תראה וכולו לא תראה"

כשאתה מוצא חסרונות בישראל אין אלה אלא "בקצהו" - אצל יחידים, "וכולו" - בכל כלל ישראל "לא תראה".

רבי מנחם מענדל מקוצק

החתם סופר אומר שהפרשה הזאת של בלק זה הפרשה היחידה שצריך אמונה, ולמה? כי כל הפרשות האחרות נאמרו למשה וכדומה, אבל זה שיש שתי גויים באיזה פינה שרוצים לברך את כלל ישראל - זה רק הקדוש ברוך הוא יכול לדעת, וזה גם מה שכתוב בגמרא שפרשת בלק הייתה צריכה להיות בקריאת שמע, אלא רק בגלל אורכו לא הכניסו את זה לקר"ש ולכאורה למה פרשת בלק אמורה להיכנס לקר"ש? אלא לפי הפשט הזה - הנ"ל די מובן שבגלל ענין האמונה - היה צריך להיות בקר"ש.

חתם סופר

"ויגל ה' את עיני בלעם וירא את מלאך ה' וגו' ויאמר אל מלאך ה' חטאתי כי לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי וגו' (כב,לא)

לכאורה, אם לא ידע בלעם שמלאך עומד נגדו בדרך, א"כ מה חטאו? הרי הוא עשה כדין שהכה את אתונו שלא המשיכה ללכת? אלא לאדם ניתנה בו דעת, ואם אדם רואה דבר שיוצא מגדר הרגיל, שיעצור ויתבונן למה הקב"ה עשה את זה, ולתקן את מעשיו - שלא לחינם מראים לו את זה, ולכן שייך חטא גם אם לא ידע, כי הוא היה צריך להבין כיון שהיא לא הסכינה להמשיך.

מדבר קדש בשם של"ה הקדוש

"כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל קל" (כג,כג)

לכאורה למה כתוב בתחילה "יעקב" ולאחריו הפסוק משתמש ב"ישראל", אלא "יעקב" מורה על קטני הדעת ופשוטי העם, ו"ישראל" מורה על גדלות המוחין ככתוב "כי שרית עם ה' ותוכל", קטני הדעת כשהם מתמודדים עם ניסיונות הם אומרים "כעת" - זה בגלל הזמן הזה והניסיונות בדור וכדומה, אבל ישראל יש לו אמונה ואומר "מה" - כל מה שקורה "פעל קל" - הקב"ה עשה ובוודאי לטובה וכל זה גם ענין מידת הענווה וזה מה שכתוב גם בהמשך הפרשה "ויעלהו במות בעל" בלק חיפש את המקום הגבוה והגאוה בכלל ישראל אבל הוא ראה רק את הענווה "וירא משם קצה העם" - הוא ראה את הקצוות של המילה "העם" שזה "מה" - דהיינו "ונחנו מה", וזה גם מה שאנו אומרים בליל שבת בפיוט כל מקדש "שכרו הרבה מאוד על פי פועלו" לכאורה או ששכרו הרבה מאוד או שזה על פי פועלו? אלא ש"שכרו הרבה מאוד" כשאומר "על פי" - שכל מה שקורה "פועלו" - זהו פועלו של השם.

דברי ישראל

מתחת לכל ברכה מסתתרת קללה שאותה ביקש בלק לקלל - איזו קללה הייתה על הפסוק הזה? אלא כתוב במדרש שטעם השם משכן היא שנתמשכן בעוונותיהן של ישראל שאם ח"ו ישראל יחטאו - הקב"ה יוכל לפרוע את חובתו על עצים ואבנים וממשכן אותם תחת בני ישראל, והנה ב' בתי במקדש הראשונים הם נגד אברהם ויצחק והיו נקראים "הר ושדה" אך בית המקדש השלישי הוא נגד יעקב אבינו יקרא "בית" - כי זה יהיה דירת קבע שכבר לא תיחרב, וזה מה שבלק רצה לקלל את עם ישראל ש"מה טובו" - מה טוב היה אם "אוהליך" - אוהל מלשון ארעי (הכוונה לבי בתי המקדש) "יעקב" - היה נגד יעקב ולא יוכל להיחרב ואז ח"ו "משכנותיך ישראל" - עם ישראל עצמו ח"ו היו המשכון.

מהרי"א אסאד

"ויפתח ה' את פי האתון"

כתוב שהאתון של בלעם נברא מששת ימי בראשית, ולכא' ידוע שהקב"ה לא עושה ניסים לחינם ובוודאי שלא לבלעם? אלא ידוע שמי שהוא מצד הסט"א ורוצה להרע לעם ישראל ח"ו - יכול הוא להרע רק כאשר הוא שותק, ואם מדבר בין ההכנה לעשיה - אזי בטל כוחו, וזהו העניין שהיה כאן עם בלעם, בלעם ידע שכשיבוא אל בלק יצטרך לדבר משהו כנהוג לפני מלך, מה עשה? התחכם ואחרי שעשה את כלל ההכנות הניח הוא את כוח הטומאה בפי האתון כי הרי האתון לא יכול לדבר וכך ישמר כוח הרשע, וכשיבוא לקלל - יקח בחזרה, מה עשה ה' - פתח את פי האתון שדיבר וממילא בטל כוח הטומאה ונאלץ לברך את כלל ישראל.

מדבר קדש

"הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב" (כג,ט)

הנצי"ב מוולוז'ין זצ"ל מפרש, כאשר עם ישראל שוכן 'לבדד' ושומר על ייחודו, אזי 'ישכון' במנוחה וכבוד, אך אם מבקשים להתערב 'בגוים', אזי 'לא יתחשב' - אין הם נחשבים כלל.

"כרע שכב כארי"

אפילו אם בן אדם הגיע למצב של "כרע" - שנפל בעבודת השם עד שהגיע ל "שכב" - הדברים הכי גרועים, אפילו הכי "כארי" - קם כארי מזה.

ספרים

"גם קב לא תקבנו גם ברך לא תברכנו"

מפרש ה'חתם סופר', הרי הפך הקב"ה את קללותיו של בלעם הרשע לברכה, נמצא אפוא שכלל שהקללה גדולה יותר, הרי היא נהפכת לברכה גדולה יותר וכבר כתב רש"י הק' ש'קבה' קשה מ'ארה', לפיכך צווח בלק, 'גם קב לא תקבנו', לפחות אל תקלל קללות כה נמרצות, כדי ש'וברך לא תברכנו' שהברכות שלך לא יהיו כה גדולות ומכופלות.

חתם סופר

"אולי אוכל נכה בו ואגרשנו מן הארץ"

אנו אומרים כל יום "מלאה הארץ קניינך" ומפרש אחד הצדיקים את כוונת הפסוק - "ארץ" מלשון ארציות, כל הארציות והגשמיות מלאה קניינים לעבודת ה' (לדוג' באכילה שמברכים לפני וכו') וזה מה שבלק רצה - "ואגרשנו מן הארץ" - מן עבודת ה' שבארציות.

צדיקים

"מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי קדם לכה ארה לי יעקב ולכה זעמה ישראל" (כג,ז)

"יעקב" - מרמז על פשוטי העם ו"ישראל" על הגדולים בכלל ישראל, כל זמן שהקטנים מחוברים עם הגדולים ומקשיבים להם אזי אי אפשר לגעת בכלל ישראל אך כשיש פירוד ביניהם - ח"ו מידת הדין יכולה לשלוט בהם, וזה מה שאמר בלק לבלעם "לכה ארה לי יעקב" 'ארה' - מלשון "לקוט" ככתוב בשיר השירים "אריתי מורי" והכוונה לקיטת מורי, תלקוט את יעקב - את הקטנים מהגדולים וכך תוכל "לכה זעמה ישראל" - ח"ו לקלל גם את הגדולים ושמידת הדין גם עליהם.

ר' חיים צאנז

"ויגר מואב מפני העם... ויקץ מואב מפני בני ישראל" (כב,ג)

למה בתחילה כתוב ש"ויגר מפני העם" ולאחריו "מפני בני ישראל"? אלא מואב פחד מ"העם" - מפשוטי העם שהם עובדים את הקב"ה ביראה - וכשיהודים עובדים את ה' ביראה - אזי נופל מורא גם על הגוים, אך "ויקץ" - הוא נגעל "מפני בני ישראל" - ישראל זה מדרגה יותר גבוהה וזה כבר עבודת ה' מתוך אהבה, וכיהודים עובדים את ה' מתוך אהבה - אזי הקב"ה יורד ומרעיף עליהם אהבה עד אין גבול ומאהבה הזאת - בלק נגעל שלא יכל לשאת זאת.

נועם אלימלך